

BACHELOR THESE

INSPANNING, WAARDE EN EERLIJKHEID

Benjamin Ziepert

GEDRAGSWETENSCHAPPEN / PSYCHOLOGIE VAN CONFLICT,
RISICO & VEILIGHEID

EXAMENCOMMISSIE
Dr.ir. Peter W. de Vries
Dr. Elze G. Ufkes

ABSTRACT

Oneerlijkheid heeft een grote economische impact op de maatschappij. In 2006 zijn de VS \$376 miljard belasting mis gelopen doordat bedrijven en particulieren minder inkomsten opgegeven hebben dan ze daadwerkelijk binnen kregen. Hierbij stelt zich de vraag wat kunnen overheden en bedrijven doen om meer eerlijk gedrag te stimuleren? Op basis van de *Self-Concept Maintenance Theory* is een experiment ontwikkeld dat proefpersonen door middel van inspanning stimuleert om eerlijker te zijn. Bij het experiment ontvingen de proefpersonen tokens ter waarde van € 1. Hierbij konden de deelnemers oneerlijk zijn en meer tokens pakken dan ze mochten pakken. Hierbij is onderzocht of de proefpersonen meer eerlijk gedrag toonden als ze inspanning gingen verrichten door zelf een houten token te maken. Uit de analyse bleek dat bij het experiment geen significant effect optrad. Dat geen effect gevonden is heeft zeer waarschijnlijk zijn oorzaak in de opzet van het onderzoek.

INTRODUCTIE

Wanneer was u voor het laatst oneerlijk? Of bent u altijd eerlijk en oprecht? In het dagelijks leven worden wij geconfronteerd met kwesties over eerlijkheid. Maar hoe groot is de hierdoor ontstane schade? De belastingdienst van de Verenigde Staten van Amerika IRS gaat ervan uit, alleen in 2006 al \$ 385 miljard aan belastinggeld te zijn misgelopen (Internal Revenue Service, 2012). Het grootste deel is de belastingdienst mis gelopen doordat bedrijven en particulieren minder inkomsten opgegeven hebben dan ze daadwerkelijk binnen kregen (Internal Revenue Service, 2012). Hieruit komt de vraag voort waarom mensen oneerlijk gedrag vertonen en wat de maatschappij hiertegen kan doen. De onderzoeksvraag van het huidige studie luidt daarom:

“Hoe kunnen mensen gestimuleerd worden om meer eerlijk gedrag te vertonen?”

THEORIE

EERLIJKHEID ALS RATIONELE AFWEGING

Vroeg onderzoek over de theorie van oneerlijk en crimineel gedrag heeft in de jaren 60 en 70 in de VS plaats gevonden. De onderzoekers Allingham and Sandmo (1972) en Becker (1968) hebben het *Simple Model of Rational Crime* ontwikkeld om oneerlijk en crimineel gedrag te verklaren. Volgens het *Simple Model of Rational Crime* maken mensen een rationele afweging uit drie factoren om te bepalen of ze wel of niet oneerlijk gedrag gaan vertonen. De eerste factor is het voordeel dat mensen kunnen behalen door oneerlijk te zijn. De tweede factor is het risico dat wij lopen om bij het oneerlijk zijn betrapt te worden. De derde factor is de hoogte van de straf die wij door ons gedrag kunnen verwachten. Voor de drie factoren van het *Simple Model of Rational Crime* geeft Becker het volgende voorbeeld. Een persoon is te laat voor een afspraak. Hij of zij kan en kan alleen op tijd bij de afspraak te zijn door ‘fout’ te parkeren. De chauffeur maakt volgens het *Simple Model of Rational Crime* nu een afweging uit de drie factoren: “Wat levert het mij op als ik verkeerd parkeer?”, “Wat is de kans dat ik een boete krijg?” en “Hoe hoog is de boete voor het verkeerd parkeren?”.

HET POSITIEF ZELFBEELD BEWAREN

Uit later psychologisch onderzoek bleek dat mensen niet alleen een rationele afweging maken maar ook morele argumenten gebruiken voordat oneerlijk gedrag plaats vindt (Bowles, 2008; Haidt, 2007). De morele argumenten zijn door de onderzoekers Mazar, Amir, and Ariely (2008) en Gino, Ayal, and Ariely (2009) in de *Self-Concept Maintenance Theory* geïntegreerd. In verschillende experimenten

hebben de onderzoekers de *Self-Concept Maintenance Theory* met het *Simple Model of Rational Crime* vergeleken. Met de experimenten konden Mazar et al. (2008) en Gino et al. (2009) meer ondersteuning voor de *Self-Concept Maintenance Theory* vinden dan voor het *Simple Model of Rational Crime*.

De *Self-Concept Maintenance Theory* (Gino et al., 2009; Mazar et al., 2008) omschrijft twee motivaties die mensen beïnvloeden om wel of niet eerlijk gedrag te vertonen. De eerste is een externe motivatie, de verleiding om iets te willen hebben. De tweede is een interne motivatie, namelijk dat mensen hun positief zelfbeeld (*self-concept*) willen behouden. Deze twee motivaties spreken elkaar tegen en vormen een schijnbaar conflict. Om het conflict op te lossen zouden mensen alleen naar een van de motivaties kunnen luisteren. Bijvoorbeeld als een persoon alleen naar de verleiding luistert, zou de persoon de maximale winst behalen maar ten koste van het positieve zelfbeeld. Als aan de andere kant de persoon alleen naar het positieve zelfbeeld kijkt, is de persoon altijd eerlijk, maar mist hij of zij kansen om de eigen situatie te verbeteren. In realiteit lijken mensen een compromis te zoeken tussen twee motivaties. Voor de compromis introduceert de *Self-Concept Maintenance Theory* een equilibrium om te verklaren hoe mensen met de twee motivaties omgaan. In het equilibrium zijn mensen meestal een beetje oneerlijk en kunnen tegelijk hun positief zelfbeeld bewaren omdat ze kleine oneerlijkheid nog kunnen rechtvaardigen. Het equilibrium wordt door twee mechanismen beïnvloed. Het eerste mechanisme is het niet-bewustzijn van de morele standaard (*inattention to moral standard*). Het tweede mechanisme is de vormbaarheid van het categoriseren van het eigen gedrag, in termen van eerlijkheid (*categorization malleability*). In de volgende tekst worden de mechanismen nader toegelicht. Naar de mechanismen wordt met de termen niet-bewustzijn mechanisme en vormbaarheid mechanisme gerefereerd.

Het niet-bewustzijn mechanisme, het niet-bewustzijn voor de morele standaard, gaat ervan uit dat mensen oneerlijk zijn als ze zich er niet van bewust zijn dat ze amoreel gedrag vertonen. Wanneer een persoon bewust is van zijn morele standaarden, gaat de persoon meer eerlijk gedrag vertonen. Om de hypothese van het niet-bewustzijn mechanisme te testen hebben Mazar et al. (2008) een experiment ontwikkeld. In het experiment kregen de proefpersonen een zoekopdracht waarbij de proefpersonen in een tabel twee getallen moesten vinden die samen de som 10 hebben. De proefpersonen moesten zelf aan de experimentleider rapporteren hoeveel paren ze hadden gevonden. Hierdoor hadden ze de mogelijkheid om oneerlijk te zijn. Voor elk gerapporteerd paar hebben de proefpersonen een vast bedrag geld ontvangen. De onderzoekers hebben in het vervolg een manipulatie toegepast om het gedrag van de proefpersonen te beïnvloeden. In de eerste conditie moesten de proefpersonen voor de zoekopgave alle tien Bijbelse geboden opschrijven die ze konden herinneren. Het doel was hiermee de proefpersonen aan hun morele standaard te herinneren. In de tweede conditie moesten de proefpersonen voor de zoekopgave tien titels van boeken noemen die ze in de *high school* hadden gelezen. Bij de tweede conditie werden de proefpersonen niet aan hun morele standaard herinnerd. Uit de analyse van Mazar et al. (2008) bleek dat er een significant verschil tussen de twee condities bestond. De proefpersonen zonder herinnering voor hun morele standaard waren aantoonbaar oneerlijker dan de proefpersonen met herinnering voor hun morele standaard.

Het vormbaarheid mechanisme gaat ervan uit dat mensen oneerlijker zijn als ze hun gedrag makkelijker als eerlijk kunnen interpreteren. De vormbaarheid wordt beïnvloed door de context waarin het gedrag plaats vindt. Het meenemen van een pen ter waarde van € 0,10 van een bank wordt bijvoorbeeld niet snel als oneerlijk beschouwd. Hierdoor kan het gedrag sneller als eerlijk worden uitgelegd en is de vormbaarheid van de situatie hoog. Anders verhoudt het zich als een persoon € 0,10 uit de kas van een bank pakt en hiervan een pen koopt. In de tweede situatie wordt het gedrag door de meeste mensen als oneerlijk beschouwd en is hierdoor is de vormbaarheid, hoe het gedrag als eerlijk uitgelegd kan worden, laag. In beide situaties is de schade even groot maar verschillen de situaties in hun context. De context waarin het gedrag plaats vindt, beïnvloedt dus de

ruimte of mensen oneerlijk gedrag als eerlijk gedrag kunnen interpreteren of niet. De interpretatieruimte heeft echter een bovengrens waardoor hetzelfde oneerlijke gedrag niet onbeperkt plaats kan vinden. Bijvoorbeeld word het meenemen van 50 pennen van een bank wel eerder door de meeste mensen als oneerlijk beschouwd. Met het meenemen van 50 pennen wordt dus een bovengrens van de interpretatieruimte overschreden waardoor mensen hun gedrag niet meer als eerlijk kunnen interpreteren.

Om de hypothese van het vormbaarheid mechanisme te toetsen hebben Mazar et al. (2008) het experiment met de zoekopgave aangepast. Het experiment was op de manipulatie na gelijk aan het eerdere experiment. Als manipulatie kregen de proefpersonen in een conditie direct € 0,50 voor elk gevonden paar uitbetaald. In de andere conditie zijn de deelnemers in tokens ter waarde van \$ 0,50 uitbetaald. De proefpersonen konden de tokens daarna direct in geld omruilen. In de analyse hebben de onderzoekers vergeleken of significante verschillen tussen de condities optraden. Uit de analyse bleek dat de proefpersonen die eerst in tokens waren uitbetaald significant oneerlijker waren dan de proefpersonen die direct in geld zijn uitbetaald. Hieruit concludeerden de onderzoekers dat de tokens de proefpersonen meer mogelijkheid boden om de situatie te herinterpreteren. Zo zou een proefpersoon bijvoorbeeld sneller kunnen denken dat het experiment een spelletje is waar het okay is om een beetje vals te spelen. Hierdoor hadden de proefpersonen meer mogelijkheid om oneerlijk gedrag als eerlijk te interpreteren. In termen van de *Self-Concept Maintenance Theory* is de vormbaarheid, hoe een situatie geïnterpreteerd kan worden, toegenomen. Verder hebben de onderzoekers gekeken op welke schaal de proefpersonen oneerlijk waren. Zo bleek dat de proefpersonen uit de conditie, met het uitbetalen in tokens, niet maximaal oneerlijk gedrag vertonden. Gemiddeld hebben de proefpersonen aangegeven 9,4 van in totaal 20 opgaven goed opgelost te hebben. De proefpersonen hebben er dus niet voor gekozen om voor het maximale bedrag te liegen. Er bestond een limiet dat de bovengrens vormde in hoeverre de proefpersonen geneigd waren om te liegen. Door het feit dat de proefpersonen bij het uitbetalen met tokens oneerlijker waren, konden de onderzoekers de hypothese onderbouwen dat de tokens de vormbaarheid om het eigen gedrag te kunnen interpreteren verhoogde. Doordat de deelnemers maar 9,4 van de mogelijke 20 paren als opgelost aangaven konden de onderzoekers de aanname ondersteunden dat het vormbaarheid mechanisme een limiet heeft.

HET VERMIJDEN VAN KLEINE LEUGENS

Het vormbaarheid mechanisme is door Shalvi, Handgraaf, and De Dreu (2011) bevestigd en verder ontwikkeld. Shalvi et al. (2011) stellen dat mensen niet alleen grote leugens, boven de limiet van het vormbaarheid mechanisme vermijden, maar ook kleine leugens die weinig materieel voordeel opleveren. Zo stellen Shalvi et al. (2011) dat mensen altijd de interne motivatie hebben om zich bijvoorbeeld niet door geld te laten verleiden, zich eerlijk te gedragen en hun positief zelfbeeld te bewaren. Als de externe motivatie te klein is willen volgens Shalvi et al. (2011) mensen niet hun positief zelfbeeld hiervoor in gevaar brengen.

Om te toetsen of mensen daadwerkelijk kleine leugens vermijden hebben Shalvi et al. (2011) het volgende experiment opgezet. De proefpersonen dobbelden met een dobbelsteen om geld te winnen. Aan de proefpersonen was uitgelegd dat ze de ogen op de dobbelsteen in euro's uitbetaald krijgen. Verder was uitgelegd dat de proefpersonen geen geld krijgen als ze een zes dobbelen. Voor het dobbelen kregen de proefpersonen de keuze om voor een exit optie te kiezen. Bij de exit optie hoefden de proefpersonen niet te dobbelen maar ontvingen ze direct € 2,50. In figuur 1 zijn de exit optie en de bedragen te zien die de deelnemers voor het dobbelen konden ontvangen.

<u>Uitkomst</u>	<u>Type leugen</u>
-----------------	--------------------

6 = € 0	
---------	--

1 = € 1	
---------	--

2 = € 2		€2,5 exit optie
3 = € 3	Kleine leugen	
4 = € 4	Midden leugen	
5 = € 5	Grote leugen	

Figuur 1. Type leugens gesorteerd naar gerapporteerd uitkomst dobbelen.

Als de proefpersonen wel gingen dobbelen, moesten ze daarna het resultaat zelf in een computer invoeren. Hierbij hadden de proefpersonen de mogelijkheid om oneerlijk te zijn en een ander resultaat in te voeren. De onderzoekers gingen ervan uit dat de proefpersonen door het geld verleid zouden zijn meer ogen te rapporteren dan ze daadwerkelijk gedobbelde hadden. Hierbij zouden volgens Shalvi et al. (2011) de oneerlijke proefpersonen het vermijden om drie of vijf ogen van de dobbelsteen als resultaat te rapporteren. Shalvi et al. (2011) stellen dat mensen het vermijden om drie ogen te rapporteren omdat de proefpersonen dan slechts € 0,50 meer ontvangen dan bij de exit optie. Het oneerlijk rapporteren van drie ogen is volgens de onderzoekers een kleine leugen die niet opweegt tegen de interne motivatie om eerlijk te zijn. Verder gingen Shalvi et al. (2011) ervan uit dat oneerlijke proefpersonen het zouden vermijden om vijf ogen te vermelden. Volgens de onderzoekers is het oneerlijk rapporteren van vijf ogen een grote leugen die de bovengrens van het vormbaarheid mechanisme overschrijft. In plaats van drie of vijf ogen gingen Shalvi et al. (2011) ervan uit dat oneerlijke proefpersonen vaker ervoor kiezen om vier ogen als gedobbelde te rapporteren. Uit de analyse bleek dat vier ogen significant vaker zijn vermeld dan op basis van toeval te verwachten is. Zoals verwacht hebben oneerlijke proefpersonen de kleine en grote leugens vermeden. Door het vermijden van grote leugens konden de onderzoekers de bovengrens van het vormbaarheid mechanisme bevestigen. Doordat de oneerlijke proefpersonen het vermeden om drie ogen te rapporteren, konden de onderzoekers onderbouwen dat mensen kleine leugens vermijden.

DOOR INSPANNING EN WAARDE EERLIJK GEDRAG BEVORDEREN?

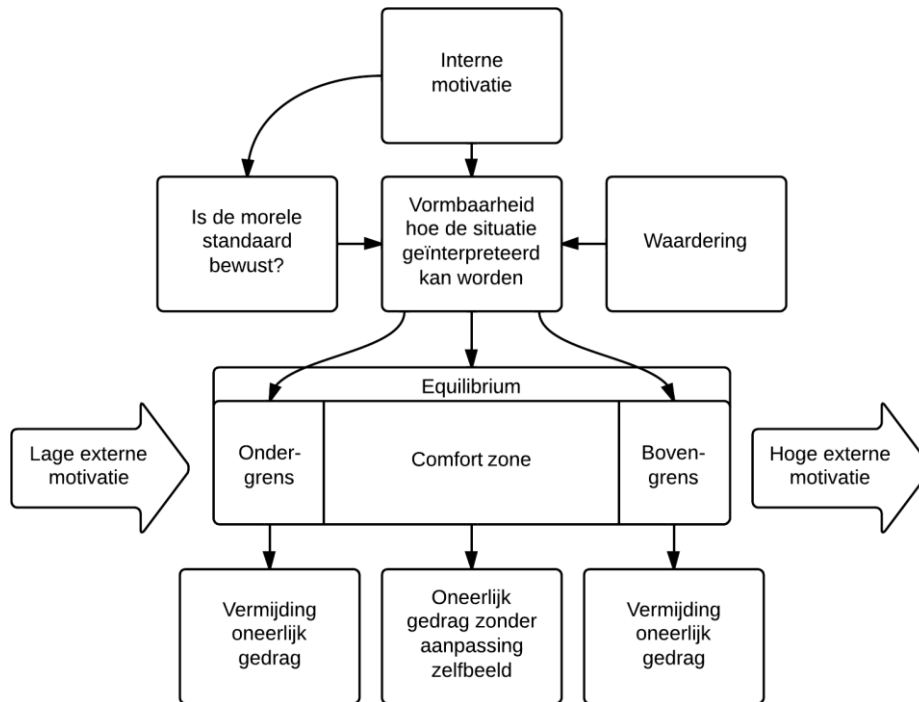
In de huidige studie is het vermijden van kleine leugens in de *Self-Concept Maintenance Theory* als ondergrens van het vormbaarheid mechanisme opgenomen. De volledige *Self-Concept Maintenance Theory* is in een model in figuur 2 te zien. Met betrekking tot de onderzoeksvraag hoe mensen gestimuleerd kunnen worden om eerlijker te zijn biedt de theorie verschillende aanknopingspunten. Zo hebben bijvoorbeeld Mazar et al. (2008) proefpersonen in hun eerlijkheidgedrag beïnvloed door de vormbaarheid, hoe de keuzes van de proefpersonen in hun experiment in termen van eerlijkheid geïnterpreteerd kunnen worden, met het uitbetalen in tokens te verhogen.

Uit het feit dat mensen bij het uitbetalen met tokens meer oneerlijk gedrag vertonen blijkt dat de tokens voor de proefpersonen een andere waarde hadden dan het geld, desondanks het feit dat de proefpersonen de tokens direct in geld konden omruilen. Als daarentegen de waarde van de tokens zou toenemen, zou het voor mensen lastiger zijn om bij het uitbetalen met tokens oneerlijk gedrag te vertonen. Uit onderzoek van Norton, Mochon, and Ariely (2011) blijkt dat mensen een zelf gemaakt object meer gaan waarderen dan een niet zelf gemaakt object. De onderzoekers lieten proefpersonen lego figuren in elkaar zetten en origami vogels vouwen. In het vervolg is aan de betreffende personen gevraagd wat ze voor hun creatie zouden betalen. Het resultaat was dat de proefpersonen voor hun eigen creatie meer wilden betalen dan andere proefpersonen. Hieruit blijkt dat het verrichten van inspanning de waardering voor een creatie verhoogt.

Voor de huidige studie wordt aangenomen dat het maken van een token de waardering voor zelf gemaakte tokens verhoogd. Verder wordt aangenomen dat door de hogere waardering mensen het lastiger vinden om bij het uitbetalen met tokens oneerlijk te zijn. Voor de *Self-Concept Maintenance Theory* wordt aangenomen dat de hogere waardering de vormbaarheid van het categoriseren van een situatie verlaagt. Door de lagere vormbaarheid zijn mensen minder snel

geneigd om oneerlijk gedrag als eerlijk te interpreteren en vertonen in het vervolg meer eerlijk gedrag. In figuur 2 is in het model van de *Self-Concept Maintenance Theory* de waardering van de tokens als factor opgenomen die het vormbaarheid mechanisme beïnvloedt. Om de aanname te testen dat waardering het vormbaarheid mechanisme kan beïnvloeden is de volgende hypothese opgesteld.

“Mensen vertonen bij het uitbetalen met tokens meer eerlijk gedrag als ze zelf een token hebben gemaakt.”

Figuur 2. *Self-Concept Maintenance Theory*

METHODE

PROEFPERSONEN

44 studenten van de Universiteit Twente hebben aan het onderzoek deel genomen. 27 proefpersonen waren vrouwen en 18 proefpersonen waren mannen. De gemiddelde leeftijd was 20,7 jaar met een standaardafwijking van 2,5. Van de proefpersonen deden 21 een gedragswetenschappelijk studie en 23 proefpersonen deden een technische studie.

DESIGN

Het onderzoek had een experimenteel design met één factor en twee niveaus. De onafhankelijke variabele was het wel of niet maken van een token. Het doel was dat de proefpersonen door het maken van de token meer waarde gaan hechten aan zelf gemaakte tokens en daardoor bij het uitbetalen met tokens eerlijker zijn. De afhankelijke variabele was hoe eerlijk de proefpersonen waren. De twee niveaus bestonden uit de waarde conditie en de controle conditie. De proefpersonen zijn random over de twee condities verdeeld. In de waarde conditie gingen de

proefpersonen zelf een token maken en in de controle conditie kregen de proefpersonen een vervangende taak. In tabel 1 zijn de condities en het beoogde effect op de waarde van de token en de afhankelijke variabele te zien.

Tabel 1. De condities van het experiment.

Conditie	Onafhankelijke variabele	Waarde token	Afhankelijke variabele
Controle	Geen token maken	Laag	Proefpersonen vertonen meer oneerlijk gedrag dan in de waarde conditie
Waarde	Een token maken	Hoog	Proefpersonen vertonen minder oneerlijk gedrag dan in de controle conditie

PROCEDURE

De proefpersonen zijn met behulp van sociale media en op het terrein van de Universiteit Twente geworven. Aan de proefpersonen was uitgelegd dat ze tijdens een half uur durend experiment € 1 tot en met € 10 konden winnen. De proefpersonen hebben afhankelijk van hun conditie een voor hen relevante geïnformeerde toestemming ontvangen (zie bijlage 1 en 2). In de geïnformeerde toestemming stond vermeld dat het experiment gefinancierd is door de universiteit. Hiervoor was gekozen om te voorkomen dat de proefpersonen door een persoonlijke voorkeur voor de experimentleider niet oneerlijk zouden zijn.

Daarna kregen de proefpersonen een inspanningstaak die voor de twee condities verschilde. In de waarde conditie kregen de proefpersonen de taak om een token te maken. In de controleconditie kregen de proefpersonen de taak om een lego auto in elkaar te zetten. Voor het maken van de token kregen de proefpersonen instructies op papier (zie bijlage 3). De proefpersonen zaagden met een figuurzaag een rondje uit een houtplaatje en verkleuren daarna het rondje met een soldeerbout. In de controle conditie zetten de proefpersonen een lego auto in elkaar. Het maken van de lego auto duurde ongeveer even lang als het maken van de token. Hierdoor verrichtten de proefpersonen in beide condities ongeveer even veel inspanning. Doordat alle proefpersonen even veel inspanning verricht hebben kon vergeleken worden of een verschil bestaat tussen het verrichten van inspanning of het verrichten van inspanning voor een token.

Na het maken van de inspanningstaak kregen de proefpersonen een oneerlijkheidstaak. Voor de oneerlijkheidstaak zijn de proefpersonen in een hokje van drie kartonnen muurtjes van 1 bij 1 meter geplaatst om het gevoel van anonimiteit te verhogen. In het hokje lagen tien spelstenen met de getallen van één tot en met tien, tien houten tokens en een zakje met spelstenen. In het zakje zaten al zeven spelstenen met het cijfer drie, acht spelstenen met het cijfers vier en acht spelstenen met het cijfer vijf. Verder lag in het hokje een pagina met het instructies voor de oneerlijkheidstaak (zie bijlage 4) Volgens de instructies deden de proefpersonen de spelstenen met de cijfers één tot een met tien in het zakje en schudde deze goed. Daarna trokken de proefpersonen een spelsteen uit het zakje, onthielden ze het cijfer op de spelsteen en legden de spelsteen terug in het zakje. Tot slot paktten de proefpersonen zoveel tokens als het cijfer op de spelsteen. Aan de proefpersonen was in de instructies uitgelegd dat ze elke token later voor € 1 konden inruilen. Hierbij hadden de proefpersonen de mogelijkheid om oneerlijk te zijn. De tokens voor de inspanningstaak zijn voor het onderzoek door de experimentleider gemaakt. Verder zijn de proefpersonen tijdens het uitvoeren van de taak door de experimentleider alleen gelaten om een extra gevoel van anonimiteit te geven. Als de proefpersonen met de taak klaar waren konden ze de experimentleider weer naar binnen

roepen. Onder het kopje maten wordt uitgelegd hoe achterhaald is of proefpersonen tijdens het experiment oneerlijk waren.

In een pilot van tien personen is de zoekopgave van Mazar et al. (2008) als oneerlijkheidstaak getest. Uit de pilot bleek dat 3 deelnemers binnen vier minuten alle twintig paren konden vinden en dat 7 deelnemers binnen vier minuten minder dan vier van twintig paren konden vinden. Het doel van de oneerlijkheidstaak is dat de proefpersonen de mogelijkheid hebben om oneerlijk te zijn. Omdat in de pilot niet alle proefpersonen de mogelijkheid hebben om oneerlijk te zijn is ervoor gekozen een nieuw oneerlijkheidstaak te ontwikkelen.

Na het uitvoeren van de oneerlijkheidstaak kregen de proefpersonen een vragenlijst (zie bijlage 5). De vragenlijst is bij de eerste zeventien proefpersonen met een papieren formulier afgenomen. Bij de overige proefpersonen is er een digitale vragenlijst afgenomen. Na het invullen van de vragenlijst kregen de proefpersonen € 1 voor elke token. Na het ontvangen van de tokens kregen de proefpersonen twee extra vragen over de waarde van de tokens.

Na afloop van het experiment kregen alle proefpersonen een debriefingsbericht. In het bericht is aan de proefpersonen het doel van het onderzoek uitgelegd. Tot slot wordt een extra bedrag aan de proefpersonen over gemaakt. De hoogte van het bedrag hangt af van hoeveel geld tijdens het experiment is uitbetaald. In totaal ontvangen de proefpersonen € 10 voor de deelname aan het experiment. Als niet de volledige € 10 tijdens het experiment is uitbetaald is het overige bedrag aan de proefpersonen over gemaakt.

MATEN

In het experiment is de oneerlijkheid op twee manieren gemeten. Zo is gemeten of de oneerlijkheid tussen de condities significant verschilde. Hiervoor is bij de twee condities vergeleken of de gemiddeld uitbetaalde bedragen significant van elkaar afweken. In het onderzoek hadden de deelnemers een even grote kans om spelstenen uit het zakje te trekken. Als het gemiddelde van een condities significant hoger is dan bij de andere conditie kan hierdoor aannemelijk worden gemaakt dat de deelnemers in een conditie oneerlijker waren.

Om te bepalen hoe oneerlijk de proefpersonen in een conditie waren is met een t-toets voor onafhankelijke variabelen geanalyseerd of het gemiddeld uitbetaalde bedrag afwijkt van toeval. Om de steekproef voor de toeval of kans te bepalen word aangenomen dat elke steen in het zakje van de oneerlijkheidstaak een even grote kans heeft om getrokken te worden. Iedere steen met het cijfer een, twee, zes, zeven, acht, negen en tien zat een keer in het zakje. De stenen met het cijfers drie, vier en vijf zaten acht keer in het zakje. Als elke steen in een steekproef een keer getrokken word is het gemiddelde hiervan 4,48.

Na het uitvoeren van de oneerlijkheidstaak hebben de proefpersonen een vragenlijst ingevuld. In de vragenlijst zijn de volgende relevante vragen gesteld.

Op de vraag “Was u zich tijdens het spelen bewust dat u een ander getal had kunnen aangeven dan op de spelsteen stond?” konden de proefpersonen met ja en nee antwoorden. Met deze vraag is gecontroleerd of de proefpersonen zich ervan bewust waren dat ze de mogelijkheid hadden om oneerlijk te zijn.

Daarna zijn 4 stellingen aan de proefpersonen voorgelegd. De proefpersonen konden op de stellingen met 1 voor helemaal mee oneens tot 5 met helemaal mee eens reageren.

De eerste stelling “Alleen ik heb gezien wat op de spelsteen stond die ik uit het zakje heb gehaald.” en de tweede stelling “De experimentleider kan zonder informatie van mij weten wat op de

spelsteen stond.” hebben het construct anonimiteit gemeten. Voor de analyse is de tweede stelling omgeschaald. Het construct anonimiteit heeft een Cronbach's Alpha van 0,195. Het item voor het construct anonimiteit is in de vragenlijst opgenomen om te controleren of proefpersonen het gevoel hadden dat ze de oneerlijkheidstaak anoniem konden uitvoeren en de experimentleider niet kon weten welke cijfer de proefpersonen daadwerkelijk getrokken hadden. Het construct is in de latere analyse niet mee genomen omdat het construct met een Cronbach's Alpha van 0,195 niet betrouwbaar is. Een mogelijke verklaring voor de lage Cronbach's Alpha is dat de proefpersonen ervan uitgingen niet geobserveerd te worden maar dat de experimentleider alsnog kan achterhalen of de proefpersonen eerlijk waren.

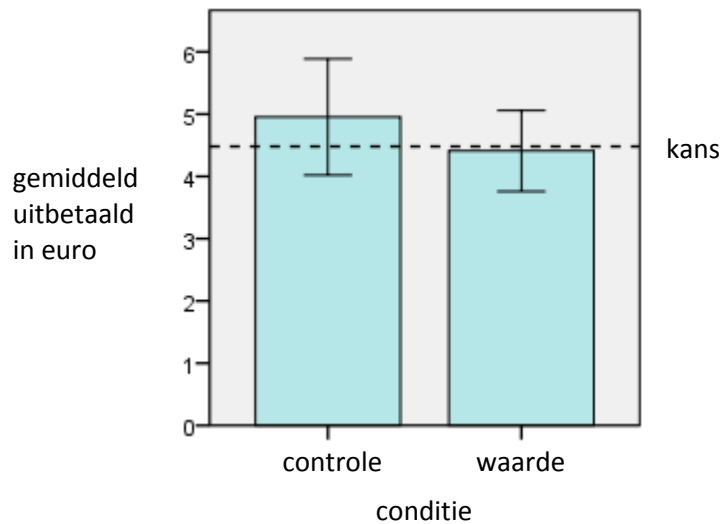
De derde stelling “Proefpersonen van het experiment geven een hoger getal aan dan op de getrokken spelsteen stond.” en de vierde stelling “Proefpersonen van het experiment zijn tijdens het onderzoek eerlijk.” meten het construct eerlijkheid. Voor de analyse is de derde stelling omgeschaald. Het construct eerlijkheid heeft een Cronbach's Alpha van 0,817. Het construct eerlijkheid was aan de vragenlijst toegevoegd om te controleren of de proefpersonen zich konden voorstellen dat andere proefpersonen in het experiment oneerlijk zouden zijn.

Nadat de proefpersonen de tokens in geld hadden omgeruild kregen de proefpersonen een token te zien en twee vragen over de tokens. De proefpersonen van de waarde conditie kregen de door hun gemaakte token te zien en zijn hierbij gevraagd: “Wat zou u voor de token betalen om hem mee naar huis te mogen nemen?” en “Wat zou iemand anders voor de token betalen om hem mee naar huis te mogen nemen?”. De proefpersonen van de controle conditie kregen een token te zien die door een proefpersoon van de waarde conditie was gemaakt. Hierbij kregen de proefpersonen van de controle conditie de volgende vragen: “Wat zou u voor de token betalen om hem mee naar huis te mogen nemen?” en “Wat zou u voor de token betalen om hem mee naar huis te mogen nemen als u de token zelf had gemaakt?”. De eerste vraag van de twee condities was gesteld om te meten of de proefpersonen van de verschillende condities de tokens verschillende waardes toekennen. De tweede vraag was gesteld om te controleren of de proefpersonen zich in proefpersonen van de andere conditie konden verplaatsen. Om te voorkomen dat twee vragen de eerlijkheid van de proefpersonen tijdens de eerlijkheidstaak beïnvloeden zijn de vragen pas na het uitbetalen van het geld gesteld. Uit de reacties van de proefpersonen bleek dat de proefpersonen de vraag niet goed begrepen. Zo gingen proefpersonen ervan uit, dat ze de getoonde token moesten kopen, wilden ze hetzelfde bedrag voor de token betalen als ze net hadden ontvangen (€ 1) of vonden ze het “onzin” voor iets geld te betalen dat ze zelf hadden gemaakt. Hieruit bleek dat de twee vragen over de waarde van de token het beoogde effect niet goed gemeten heeft en hierdoor niet valide zijn.

RESULTATEN

De data zijn met het statistiek programma SPSS geanalyseerd. Om te bepalen of de proefpersonen in een conditie significant oneerlijker waren dan in een andere conditie zijn de gemiddeld uitbetaalde bedragen van de condities vergeleken. De gemiddeld uitbetaalde bedragen zijn per conditie met een t-test vergeleken. Voor de analyse is voor een t-test voor twee onafhankelijk variabelen gekozen die eenzijdig toetst. De analyse laat zien dat de verschillen niet significant zijn ($T(42)=.997$; $p=.162$).

In figuur 3 zijn de gemiddelde bedragen van de waarde conditie (4,41) en de controle conditie (4,95) te zien die aan de proefpersonen zijn uitbetaald. Verder zijn de betrouwbaarheidsintervallen van de gemiddelden per conditie afgebeeld. De gestippelde lijn geeft het gemiddelde aan dat te verwachten is als de proefpersonen alle stenen puur op toeval uit het zakje van de eerlijkheidstaak pakken. In het vervolg wordt hiernaar met de term kans verwezen.

Figuur 3. Gemiddelden uitbetaald in euro per conditie met 95 % betrouwbaarheidsinterval.

Om de mate van oneerlijkheid in de waarde conditie te meten is met een eenzijdige t-test voor twee onafhankelijke variabelen gekeken of de waarde conditie een significant hoger gemiddelde heeft dan op basis van kans te verwachten valt. Het blijkt dat het verschil van de gemiddelden niet significant is ($T(51)=.153$; $p=. 0,440$).

Om de mate van oneerlijkheid in de controle conditie te meten is met een eenzijdig t-test voor twee onafhankelijk variabelen gekeken of de controle conditie een significant hoger gemiddelde heeft dan op basis van kans te verwachten valt. Het blijkt dat het verschil van de gemiddelden niet significant is ($T(51)=.843$; $p=.202$).

37 proefpersonen hebben de vraag “Was u zich tijdens het spelen bewust dat u een ander getal had kunnen aangeven dan op de spelsteen stond?” beantwoord. 37 van de 37 proefpersonen hebben de vraag met “ja” beantwoord.

Op de volgende vier relevante stellingen konden de proefpersonen op een Likertschaal van helemaal mee oneens (1) tot helemaal mee eens (5) in vijf niveaus aangegeven in hoever ze met een stelling eens waren. In de tabel 2 is te zien hoe de proefpersonen geantwoord hebben.

Tabel 2. Reacties op stellingen.

Stelling	Gemiddelde antwoord	Standaardafwijking
Alleen ik heb gezien wat op de spelsteen stond die ik uit het zakje heb gehaald.	4,68	0,708
De experimentleider kan zonder informatie van mij weten wat op de spelsteen stond.	2,25	1,366
Proefpersonen van het experiment geven een hoger getal aan dan op de getrokken spelsteen stond.	2,84	1,067
Proefpersonen van het experiment zijn tijdens het onderzoek eerlijk.	3,40	0,955

De eerste twee stellingen vormen het construct anonimiteit. Het construct anonimiteit heeft een gemiddelde van 4,216 met een afwijking van 0,434.

De derde en de vierde stelling vormen het construct eerlijkheid. Het construct eerlijkheid heeft een gemiddelde van 3,310 met een afwijking van 0,028.

Op de vraag “Waarom zouden volgens u proefpersonen wel een hoger getal aangeven dan op de getrokken spelsteen stond?” zijn vier verschillende types antwoorden gegeven. De type antwoorden en hun aantal zijn in tabel 4 te zien.

Tabel 4. Antwoorden waarom proefpersonen wel een hoger getal zouden aangeven.

Type antwoord	aantal
Geld	41
Niet gecontroleerd worden	7
Geldgebrek	2
Betere prestatie in het experiment	1

Op de vraag “Waarom zouden volgens u proefpersonen niet een hoger getal aangeven dan op de getrokken spelsteen stond?” zijn elf verschillende types antwoorden gegeven. De type antwoorden en hun aantal zijn in tabel 5 te zien.

Tabel 5. Antwoorden waarom proefpersonen niet een hoger getal zouden aangeven.

Type antwoord	aantal
Eerlijkheid	22
Het experiment niet willen vervalsen	10
Het gevoel om gecontroleerd te worden	6
Het opvolgen van instructies	4
Niet liegen voor het aangeboden bedrag	3
Er zit “iets achter”	2
Onzekerheid of het geld daadwerkelijk word uitbetaald	2
Niet oneerlijk bij een kennis zijn	1
Schuldgevoel	1
Een hoog cijfer is verdacht	1
Niet van toepassing	1

Op de vraag “Wat was uw reden om aan het experiment deel te nemen?” zijn drie verschillende types antwoorden gegeven. De type antwoorden en hun aantal zijn in tabel 6 te zien.

Tabel 6. Antwoorden waarom proefpersonen aan het onderzoek mee deden.

Type antwoord	aantal
Iemand helpen bij zijn onderzoek	34
Interesse	14
Geld	5

DISCUSSIE

In de huidige studie is de hypothese onderzocht of mensen bij het uitbetalen in tokens meer eerlijk gedrag vertonen als ze zelf een token hebben gemaakt. Als theoretische basis voor de hypothese dient de *Self-Concept Maintenance Theory* (Mazar et al., 2008). Volgens de theorie zijn mensen oneerlijk als ze hun gedrag als eerlijk gedrag kunnen categoriseren. Afhankelijk van de context bestaat er veel of weinig ruimte om oneerlijk gedrag als eerlijk gedrag te interpreteren. Bijvoorbeeld als een klant bij een bank een pen ter waarde van € 0,10 mee neemt heeft de klant nog ruimte om zijn gedrag als eerlijk te beschouwen. Als de klant daarentegen € 0,10 uit de kas pakt en hiervan een pen koopt heeft de klant weinig ruimte om zijn gedrag als eerlijk te interpreteren. De ruimte om een situatie verschillend te kunnen interpreteren wordt in de *Self-Concept Maintenance Theory* de vormbaarheid genoemd. Om mensen te stimuleren om meer eerlijk gedrag te vertonen moet de vormbaarheid mogelijk laag zijn. In de huidige studie wordt aangenomen, dat de vormbaarheid verlaagt kan worden, door de waarde die mensen aan een materiële verleiding hechten te verhogen. Om de hypothese te testen zijn in de huidige studie als materiële verleiding tokens ter waarde van € 1 gebruikt. In onderzoek van Norton et al. (2011) bleek dat mensen een lego figuur of origami vogel meer gingen waarderen als ze deze zelf hadden gemaakt. Daarom wordt voor de hypothese aangenomen dat mensen een token meer gaan waarderen als ze deze zelf maken. Om de hypothese dat mensen bij het uitbetalen in tokens meer eerlijk gedrag vertonen als ze zelf een token hebben gemaakt te testen zijn proefpersonen willekeurig over twee condities verdeeld. In de waarde conditie maakten de deelnemers een token om meer eerlijk gedrag bij het uitbetalen met tokens te stimuleren. In de controle conditie gingen de deelnemers geen token maken.

In het experiment is geen significant verschil tussen de condities bij de uitbetaling gevonden. Hiermee kon niet aangetoond worden dat mensen in een conditie oneerlijker waren dan in een andere conditie. Hieronder worden een aantal mogelijke redenen toegelicht die kunnen verklaren waarom oneerlijkheid niet statistisch significant aangetoond kon worden.

Een mogelijke reden kan zijn dat de hypothese niet waar is en het maken van een token geen invloed heeft of mensen eerlijker met een token zijn of niet. Hiertegen pleit dat in de resultaten in allebei condities geen significante oneerlijkheid gevonden is.

In figuur 3 is te zien dat de gemiddelden tussen de twee condities verschillen maar het verschil niet significant is. Het is mogelijk dat het effect te klein is om het met 20 proefpersonen significant aan te tonen.

Eerder experimenten hebben aangetoond dat mensen eerlijker worden als de sociale normen bewust waren gemaakt (Gino et al., 2009; Mazar et al., 2008). Zo hebben bijna alle proefpersonen de

vraag "Was u zich tijdens het spelen bewust dat u een ander getal had kunnen aangeven dan op de spelsteen stond?" met "ja" beantwoord. Zo is het mogelijk dat te duidelijk was dat mensen oneerlijk mochten zijn, zich de proefpersonen de sociale normen bewust waren en hierdoor eerlijk handelden (niet-bewustzijn mechanisme). Een argument tegen het bewust zijn van de sociale normen is het experiment van Shalvi et al. (2011). Zo lijkt de huidige studie in vele punten op het onderzoek van Shalvi et al. (2011) welke succesvol onderzoekproefpersonen kon stimuleren om oneerlijk te zijn. Bij het experiment van Shalvi et al. (2011) gingen proefpersonen met een dobbelsteen voor geld dobbelen. Aan de proefpersonen was uitgelegd dat ze afhankelijk van de gedobbelde ogen op de dobbelsteen in geld worden uitbetaald. Het experiment was zo ingericht dat de proefpersonen zeker konden zijn dat alleen zij de uitkomst van het dobbelen kenden. Daarna gingen de proefpersonen hun resultaat rapporteren en zijn afhankelijk van het resultaat uitbetaald.

Het is mogelijk dat de proefpersonen eerlijk of eerlijker waren omdat ze in beide condities voor het experiment moeite moesten doen. Door het verrichten van inspanning zou het mogelijk kunnen zijn dat de proefpersonen het experiment meer gingen waarderen. Zo hebben de onderzoekers Norton et al. (2011) gevonden dat mensen origami vogels meer waardeerden als ze deze zelf hebben gemaakt. De hogere waardering kan ertoe geleid hebben dat mensen het sneller als onrecht zouden hebben ervaren om oneerlijk te zijn waardoor proefpersonen eerlijker waren (vormbaarheid mechanisme). De inspanning die de proefpersonen in de huidige studie moesten verrichten was duidelijk hoger dan in eerder onderzoek. Zo duurde het rond twintig minuten tot de deelnemers de kans hadden om oneerlijk gedrag te vertonen. Daarentegen duurde het in de experimenten van Mazar et al. (2008) vaak rond de vijf minuten tot de deelnemers de kans hadden om zich oneerlijk te gedragen.

Een andere reden kan de motivatie zijn waarom de proefpersonen aan het experiment mee deden. Zo is aan alle proefpersonen gevraagd: "Wat was uw reden om aan het experiment deel te nemen?". Bijna alle proefpersonen hebben aangegeven, dat ze de experimentleider met zijn onderzoek wilden helpen. Een aantal proefpersonen hebben aangegeven, dat het hun interessant leek om aan het experiment deel te nemen. Maar een kleine minderheid heeft aangegeven dat ze voor het geld aan het experiment hebben deel genomen. Dat veel proefpersonen de experimentleider wilden helpen kan verschillende redenen hebben. Zo volgt bijna de helft van de proefpersonen een gedragswetenschappelijk studie. Deze studenten moeten vaak zelf proefpersonen voor een experiment zoeken en weten hierdoor hoe groot het belang is om genoeg proefpersonen te hebben. Een andere reden kan zijn dat veel proefpersonen de experimentleider kenden en hem daarom wilden helpen. De opzet van het experiment was dat de onderzoekproefpersonen met het geld verleid zouden worden om oneerlijk te zijn. Omdat de meeste proefpersonen niet vanwege het geld aan het onderzoek hebben deel genomen, maar om de onderzoeker te helpen, kan de verleiding daarom voor hen kleiner zijn geweest.

CONCLUSIE

De hypothese dat mensen bij het uitbetalen in tokens meer eerlijk gedrag vertonen als ze zelf een token hebben gemaakt kon in het experiment niet bewezen worden. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de hypothese niet waar is. Echter wordt in de huidige studie ervan uitgegaan dat de opzet van het onderzoek een groot invloed had op het feit dat er geen effect gevonden is. Zo is het mogelijk dat het effect te klein was om het met de steekproef van de huidige studie te meten. Een andere reden kan zijn dat de proefpersonen door het getriggerd waren om bewust over hun sociale normen na te denken. Verder kan het zijn dat de proefpersonen door de inspanning voor beide condities meer waarde aan het experiment gingen hechten en het daarom belangrijk vonden het experiment zo goed mogelijk te laten verlopen. Tot slot hebben veel proefpersonen aan het onderzoek deel genomen om de experimentleider te helpen en niet om geld te krijgen.

In toekomstige studies zou daarom aan de volgende punten aandacht besteedt moeten worden. De steekproef van het experiment moet groter zijn om het effect goed te kunnen meten. Het experiment zou in een vorm opgezet kunnen worden dat de mogelijkheid om oneerlijk te zijn niet onnatuurlijk geconstrueerd lijkt om te vermijden dat proefpersonen bewust over hun sociale normen nadenken. Het experiment zou verkort kunnen worden waardoor mensen voor het experiment minder inspanning hoeven te verrichten. De proefpersonen moeten geworven worden met het argument om geld te verdienen en niet om de onderzoeker te helpen.

REFERENTIES

- Allingham, M. G., & Sandmo, A. (1972). Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis. *Journal of Public Economics*, 1, 323-338.
- Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: an economic approach. *Journal of Political Economy*, 76(2), 169-217.
- Bowles, S. (2008). Policies designed for self-interested citizens may undermine" the moral sentiments": Evidence from economic experiments. *Science*, 320(5883), 1605-1609.
- Gino, F., Ayal, S., & Ariely, D. (2009). Contagion and Differentiation in Unethical Behavior The Effect of One Bad Apple on the Barrel. *Psychological Science*, 20(3), 393-398.
- Haidt, J. (2007). The new synthesis in moral psychology. *Science*, 316(5827), 998-1002.
- Internal Revenue Service. (2012). IRS Releases New Tax Gap Estimates; Compliance Rates Remain Statistically Unchanged From Previous Study Retrieved 10 June, 2013, from <http://www.irs.gov/uac/IRS-Releases-New-Tax-Gap-Estimates;-Compliance-Rates-Remain-Statistically-Unchanged-From-Previous-Study>
- Mazar, N., Amir, O., & Ariely, D. (2008). The dishonesty of honest people: A theory of self-concept maintenance. *Journal of marketing research*, 45(6), 633-644.
- Norton, M., Mochon, D., & Ariely, D. (2011). The 'IKEA Effect': When Labor Leads to Love. *Harvard Business School Marketing Unit Working Paper*(11-091).
- Shalvi, S., Handgraaf, M. J., & De Dreu, C. K. (2011). Ethical manoeuvring: why people avoid both major and minor lies. *British Journal of Management*, 22(s1), S16-S27.

BIJLAGE

BIJLAGE 1: TEKST GEÏNFORMEERDE TOESTEMMINGEN CONDITIE 1

Ik, (naam proefpersoon) Stem toe mee te doen aan een onderzoek dat uitgevoerd wordt door Benjamin Ziepert.

Ik ben me ervan bewust dat deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig is. Ik kan mijn medewerking op elk tijdstip stopzetten en de gegevens verkregen uit dit onderzoek terugkrijgen, laten verwijderen uit de database, of laten vernietigen.

De volgende punten zijn aan mij uitgelegd:

1. Er zal mij gevraagd worden om een lego figuur in elkaar te zetten en een spel te spelen. Tijdens het spelen van het spel kan ik € 1 tot € 10 winnen. Het spel wordt gefinancierd door de Universiteit Twente. Het hele onderzoek zal ongeveer 15 minuten duren. Aan het einde van het onderzoek zal de onderzoeker uitleggen waar het onderzoek over ging.
2. Er behoort geen stress of ongemak voort te vloeien uit deelname aan dit onderzoek.
3. De gegevens verkregen uit dit onderzoek zullen anoniem verwerkt worden en worden daarom niet bekend gemaakt op een individueel identificeerbare manier.
4. De onderzoeker zal alle verdere vragen over dit onderzoek beantwoorden, nu of gedurende het verdere verloop van het onderzoek.

Met mijn handtekening verplicht ik mij om tot 1 juni over de inhoud van het onderzoek te zwijgen.

Handtekening onderzoeker: Datum:

Handtekening proefpersoon: Datum:

BIJLAGE 2: TEKST GEÏNFORMEERDE TOESTEMMINGEN CONDITIE 2

Ik, (*naam proefpersoon*) Stem toe mee te doen aan een onderzoek dat uitgevoerd wordt door Benjamin Ziepert.

Ik ben me ervan bewust dat deelname aan dit onderzoek geheel vrijwillig is. Ik kan mijn medewerking op elk tijdstip stopzetten en de gegevens verkregen uit dit onderzoek terugkrijgen, laten verwijderen uit de database, of laten vernietigen.

De volgende punten zijn aan mij uitgelegd:

1. Er zal mij gevraagd worden om een figuur te zagen en een spel te spelen. Tijdens het spelen van het spel kan ik € 1 tot € 10 winnen. Het spel wordt gefinancierd door de Universiteit Twente. Het hele onderzoek zal ongeveer 30 minuten duren. Aan het einde van het onderzoek zal de onderzoeker uitleggen waar het onderzoek over ging.
2. Er behoort geen stress of ongemak voort te vloeien uit deelname aan dit onderzoek.
3. De gegevens verkregen uit dit onderzoek zullen anoniem verwerkt worden en worden daarom niet bekend gemaakt op een individueel identificeerbare manier.
4. De onderzoeker zal alle verdere vragen over dit onderzoek beantwoorden, nu of gedurende het verdere verloop van het onderzoek.

Met mijn handtekening verplicht ik mij om tot 1 juni over de inhoud van het onderzoek te zwijgen.

Handtekening onderzoeker:

Datum:

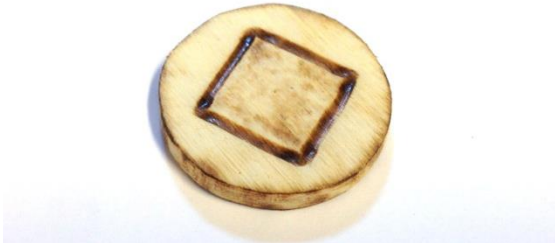
Handtekening proefpersoon:

Datum:

BIJLAGE 3: FIGUURZAAGINSTRUCTIE

Instructie figuurzagen

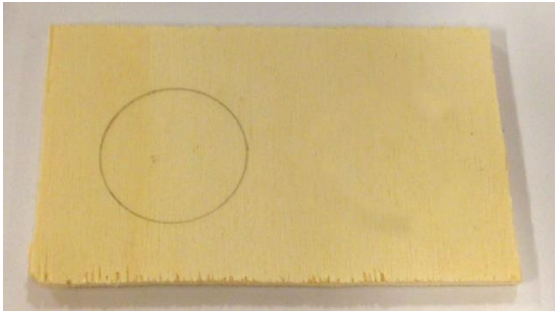
Doel: het zagen van een houten rondje met een diameter van 24 mm.

Stap 1: meet met de passer 12 mm af

Stap 2: teken met de passer een rondje.

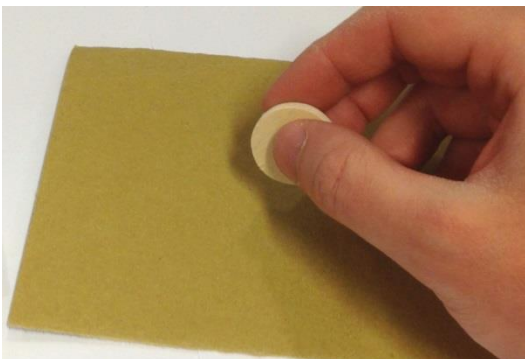

Stap 3: zaag met de figuurzaag het rondje.

Leg het houten plaatje op de figuurzaagplank en hou het plaatje stevig vast. Gebruik geen druk bij het zagen, zaag binnen de cirkel in de figuurzaagplank en houd de zaag recht. De figuurzaagplank helpt u om het stuk hout beter vast te kunnen houden.

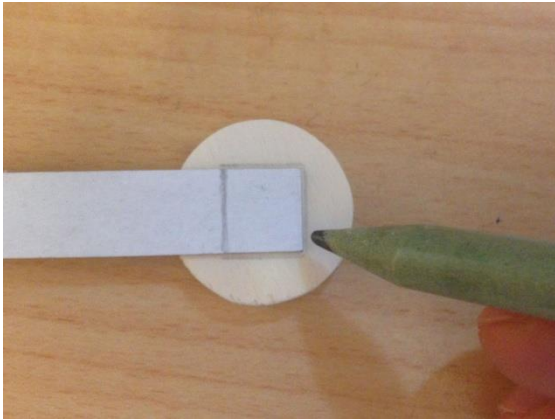
Stap 4: Slijp de randjes met scheurpapier tot het rondje egaal rond is en alle scherpe kanten zijn verwijderd.

Stap 5: Verkleur met de soldeerbout de rand van het rondje totdat de rand vlekkelig goudbruin is.

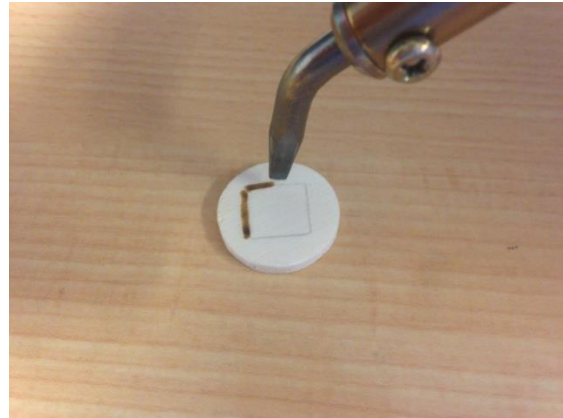

Stap 6: Teken met de sjabloon en het potlood een vierhoek in het midden van het rondje. Doe hetzelfde op de andere kant van het rondje.

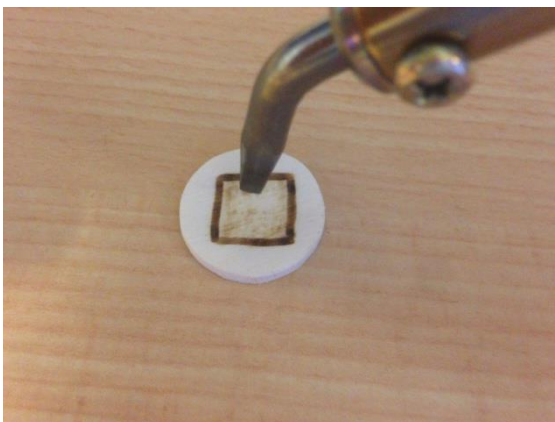
Stap 7: Teken de vierhoeken op de voor en achterkant met de soldeerbout na.

Hou de soldeerbout stevig vast en beweeg het rondje onder de soldeerbout. Hierdoor kunt u makkelijk een rechte lijn tekenen.

Stap 8: Kleur de vierhoeken op de voor en achterkant licht bruin in.

Beweeg de soldeerbout met lichte druk snel heen en weer op het rondje om de vierhoek licht bruin te verkleuren.

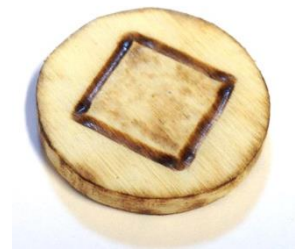
BIJLAGE 4: SPELINSTRUCTIE

Spelinstructies

Beneden staan de instructies voor het volgende gedeelte van het experiment. Lees alstublieft de instructies eerst helemaal door voordat u begint.

Instructies

U ziet voor u 10 houten tokens zoals rechts afgebeeld, spelstenen met getallen van 1 t/m 10 en een zak. Uw taak is om alle spelstenen in de zak te doen en de zak met de spelstenen goed door te schudden. U trekt zonder in de zak te kijken één spelsteen uit de zak. U leest en onthoudt het cijfer op de spelsteen en doet de spelsteen direct terug in de zak. U heeft maar één kans en mag dus maar één keer één spelsteen uit het zakje trekken. U mag nu zo veel tokens pakken zoals de cijfer op de spelsteen groot was. Als u bijvoorbeeld een 1 op de spelsteen zag mag u 1 token pakken. Als u een 10 hebt gezien mag u 10 tokens pakken. Elke token heeft een waarde van € 1 en kan na het experiment omgeruild worden.→ Tijdens het spel zal de experimentleider de kamer verlaten. U mag de experimentleider naar binnen roepen als u de tokens gepakt hebt.

Vragen

Als u vragen over de instructies hebt kunt u deze aan de experimentleider richten.

Begin van het spel

Als de instructies voor u duidelijk zijn gaat de experimentleider de kamer verlaten en mag u met het spel beginnen.

BIJLAGE 5: VRAGENLIJST

Demografische gegevens

Wat is uw leeftijd? _____

Wat is uw geslacht? _____

Wat is uw nationaliteit? _____

Wat is uw studie? _____

Waar gaat volgens u het onderzoek over?

Gaat u nu alstublieft naar de achterkant van de vragenlijst.

Was u zich tijdens het spelen bewust dat u een ander getal had kunnen aangeven dan op de spelsteen stond?

Ja

Nee

In hoeverre bent u het met onderstaande stellingen eens?

	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
Alleen ik heb gezien wat op de spelsteen stond die ik uit het zakje heb gehaald.	☐	☐	☐	☐	☐
De experimentleider kan zonder informatie van mij weten wat op de spelsteen stond.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het experiment spannend.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het experiment saai.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het experiment leuk.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik vond het experiment vervelend.	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou aan een vergelijkbaar experiment weer deelnemen.	☐	☐	☐	☐	☐
Proefpersonen van het experiment geven een hoger getal aan dan op de getrokken spelsteen stond.	☐	☐	☐	☐	☐
Proefpersonen van het experiment zijn tijdens het onderzoek eerlijk.	☐	☐	☐	☐	☐

Waarom zouden volgens u proefpersonen wel een hoger getal aangeven dan op de getrokken spelsteen stond?

Waarom zouden volgens u proefpersonen niet een hoger getal aangeven dan op de getrokken spelsteen stond?

Wat was uw reden om aan het experiment deel te nemen?
